

## SEPTEMBER 1939

### Tredje September 1939 (Søndag)

I Dag udbrød den ny Verdenskrig, den anden jeg altsaa skal opleve. Tyskland, som havde ligget og lavet Grænsekamp, der ikke blev kaldt Krig, fik til Formiddag Krigserklæringer fra Polens Allierede, Tyskland og Frankrig. De havde ladet vente paa sig. Folk spurgte, hvad betyder det? Jeg hørte om Krigserklæringerne i Radioen Kl. 11.45. Hele Morgenstunden havde jeg været yderst irriteret, Elsa forøvrigt med. "Jeg kunde rive Øjnene ud af Hovedet paa dig," prøvede hun at spøge. Var det en Forudfølelse? Jeg har lige læst om de elektriske Strømninger i Hjernen. Forsaa vidt ikke en Forudfølelse med en Samfølelse.

Jeg modtog Meddelelsen i en underlig blandet Sindsstemning. Dels følte jeg mig befriet, dels dybt nedtrykt, det skiftede i nogen Tid, men Nedtryktheden blev den stærkeste Følelse. Den nazistiske Tonart var bleven mig uudholdelig efter Czekoslovakiets Indlemmelse i Tyskland. Hvad med Danmark? Ikke nu, men engang ad Aare. Hitlers Fremgangsmaader var Brutalitets Triumf. Hitler maatte slaas ned. I en Uge havde det set ud, som om England vilde springe fra sine Forpligtelser overfor Polen. Deraf Befrielsen, da Krigserklæringerne kom. Den sig efterhaanden overhaandtagende Nedtrykthed gjaldt Danmark, som næsten ingen Forholdsregler havde truffet. Vi havde haft Tid nok til i hvert Fald at faa Luftværnet bragt i Orden. Den czekoslovakiske Krise havde varlet. Vi kunde i hvert Fald have faaet Rottehullerne i Stand, hvori vi kunde forputte os, men intet var gjort. Det har ikke været intelligent at tro paa Krigen. Den indtørrede Radikalisme har

gennem sin Alliance med Socialdemokratiet til en vis Grad forhindret det. Socialdemokratiet har gerne villet bryde med sin Fortid, men det er jo svært. Jeg ved fra Politikommissær Dahl-Jensen og fra Politiinspektør Dahl, at det er den rene Svindel Luftværnskontoret har siddet og lavet i det Tidrum, da det saa fredeligt ud.

Nu har man faaet travlt.<sup>1</sup> Nu er man nervøse. Forleden Nat blev der ringet hjem til mig fra Bladet. Politimobilisering paa Politigaarden. Jeg ringede til Rigspolitichef Thune Jacobsen. Han havde hørt noget om, at Tyskerne samlede et større Beredskab ved Grænsen i Sønderjylland. Alarmen blev dog afblæst i Løbet af en Time. Det viste sig senere, at det var den ny Chef for det politiske Politi, Politiinspektør Strøbech, som havde forstørret en Melding fra det Militære Efterretningsvæsen.

I Forgaars Aftes blev der sat en Sirene op paa Richs Hus paa Raadhuspladsen. Det var en af en Snes Stykker. Paa Raadhuspladsen var der i Tusindevis af Mennesker, som stod og studerede *Politikens* Opslag. De fik alle et Chock, da de pludselig hørte Sirenen, som blev prøvet. Det lød ogsaa forbandet. Det er en Jammertone, som trænger til Marv og Ben. Men Medhjælper Nielsen og jeg saa paa hinanden et Øjeblik.<sup>2</sup> Vi sad paa Værelser. I næste Øjeblik smilte vi befriet. Det kunde kun være en Prøve.

I Løbet af Dagen i Gaar kom Lovgiveriet i Gang.<sup>3</sup> Det kunde godt være begyndt lidt før. Megen Hamstring vilde have været forhindret. Jeg hørte om en Mand, der havde købt 100 Pakker Te og 50 Pund Kaffe. I Dag bekendtgjordes det i Radioen, at det var strafbart at hamstre.<sup>4</sup> Politiet kunde kræve Adgang til Lejlighederne. Elsa og jeg ønskede fromt, at Politiet netop maatte aflægge Besøg i den Mands

Lejlighed. Forresten maa jeg gøre en lille Bekendelse. Under al for svag Modstand havde jeg givet efter for min Kone, ogsaa hun havde hamstret en lille Smule, 10 Pund Sukker, 2 Pund Kaffe, fem Pakker Te, lidt Makaroni, Sæbe og Knækkebrød. Naa, det hele er jo som en Skræder i Helvede. Men det gør, at hun med lidt større Fortrøstning ser Fremtiden i Møde. Saadan er Kvinder.

Elsa, Tusse og jeg tog ud paa en Tur til Greve Strand, hvor vi aldrig har været. Der kom en Byge paa Toftegaards Plads, mens vi sad i Rutebilen, som endnu ikke var startet. Men siden blev det fint Solskinsvejr. Vi havde en dejlig Tur, spiste en god medbragt Frokost paa Greve Badehotel med Snapse til. Man trængte til at strammes op. Det gjorde vist forresten alle Mennesker. Alle var paavirket af Tanken om Krigen. Vi kiggede paa en dejlig Villa, der var til Salg. Tusse vovede sig med bare Ben ud i Stranden. Vandet var blaat og skummede. Elsa og jeg laa og dasede i Sandet. Hun sagde: "Hvem ved, det er maaske sidste Gang vi kommer ud sammen." Saadan er Stemningen.

Da vi kom hjem, ringede min Søn.<sup>5</sup> Han var bleven gift i Gaar, fredeligt og stille uden Fest, som det anstaar sig for Tiden. Vi snakkede lidt om Krigen. Hans Kone var en Skurekost sagde han saa beundrende. Selv sad han i den nye Lejlighed og drak Kaffe. Lidt senere ragede jeg i min Skrivebordsskuffe og fandt det Hæfte frem, som alle havde faaet tilsendt under den forrige Krise, en Brochure betitlet "Beskyttelse som Følgerne af Luftangreb." Den studere jeg lidt. Jeg fandt ud af, hvordan Vinduerne skulde blændes, de øverste med fast Papir, de underste kun med Papir paa Forsatsruderne. Hvor skulde vi forresten søge hen under et Luftbombardement? I Hæftet stod der helst ned i

Kælderen, ellers i en Korridor, hvor der ikke er nogen Vinduer. Jeg gav Elsa Hæftet at læse. Hun sagde: "Jeg tror, jeg bliver saa forfjumret, naar Bomberne falder, at jeg rent glemmer al Belæring." Det mente jeg ikke. Belæringen skulde nok gaa hende i Blodet.

Iøvrigt talte vi om Evakueringen. Navnlig var vi bekymrede for Tusse. Skulde hun mon ud for sig selv, d.v.s. sammen med de andre Skolebørn. Hvor den lille forkælede Trold vilde savne os! Jeg sagde, at vi maatte se at faa hende selv og Tusse sendt et Sted hen, maaske leje en lille Lejlighed i f.Eks. Frederikssund. Jeg kunde jo ikke forlade Bladet, men jeg kunde ikke holde ud at gøre mit Arbejde, hvis jeg skulde tænke paa, at hun og Tusse sad derhjemme paa Amager, hvor Bomberne først og fremmest regner paa Grund af de militære Etablissementer i Nærheden. Det var Aftenens Samtaleemne.

Jeg blev siddende oppe efter at Elsa var gaaet i Seng for at høre Radioavisen ved Midnatstid. Der blev omtalt to tyske Minespærringer syd for Danmark. Derefter fulgte en Meddelelse fra det danske Marine-ministerium. Denne gik ud paa, at Omraadet omkring Hovedstaden er bleven spærret ved Mineudlægning "af Hensyn til Kontrollen med gennemsejlende Skibe."<sup>6</sup> Udsendelsen sluttede som sædvanligt med at man spillede: Der er et yndigt Land. Den vovede sig frem midt i Uhyggen som en lille grøn Gren.

#### 4. September

Jeg vaagnede med et Sæt i Morges. Klokkeren? Radioavisen? Klokkeren var 7 ½ og Avisen kom Kl. 8. Der var saaledes god Tid. Sovekamret var "mørkelagt" af vores Gummirullegardin. Lille Tusse laa som sædvanlig halvnøgen. Jeg har faaet en særlig Ømhed for det lille Kræ for Tiden. Iøvrigt var min Stemning paavirket af min Stem-

Tredje September 1939.

(Sunday)

I Dag udbrød den ny Verdenskrig, den anden jeg altsaa skal opleve. Tyskland, som havde ligget og lavet Grænsekamp, der ikke blev kaldt Krig, fik til Formiddag Krigserklæringer fra Polens Allierede, Tyskland og Frankrig. De havde ladet vente paa sig. Folk spurgte, hvad betyder det? Jeg hørte om Krigserklæringerne i Radioen Kl. 11,45. ~~Mægtig stærkt stemning~~ Hele Morgenstunden havde jeg været yderts irriteret, Else forøvrigt med. "Jeg kunde rive Øjnene ud af Hovedet paa dig," prøvede hun at spøge. Var det en Forudfølelse? Jeg har lige læst om de elektriske Strømninger i Hjernen. Forsaa vidt ikke en Forudfølelse med en Samfølelse.

Jeg modtog Meddelelsen i en underlig blandet Sindsstemning. Dels følte jeg mig befriet, dels dybt nedtrykt, det skiftede i nogen Tid, men Nedtrykningen blev den stærkeste Følelse. Den nazistiske Tonart var bleven mig uudholdelig efter Czekoslovakiets Indlemmelse i Tyskland. Hvad med Danmark? Ikke nu, men enang ad Aare. Hitlers Fremgangsmaader var Brutalitetsens Triumf. Hitler maatte slaas ned. I en Uge havde det set ud, som om England vilde springe fra sine Forpligtelser overfor Polen. Deraf Befrielsen, ~~da~~ Krigserklæringerne kom. Den sig efterhaanden overhaandtagende Nedtrykning gjaldt Danmark, som næsten ingen Forholdsregler havde truffet. Vi havde haft Tid nok til i hvert Fald at faa Luftværnet bragt i Orden. Den czechoslavakiske Krise havde varlset. Vi kunde i hvert Fald have faaet Rottehullerne i Stand, hvori vi kunde forputte os, men intet var gjort. Det har ikke været intelligent at tro paa Krigen. Den indtørrede Radikalisme har gennem

Vilhelm Bergstrøms første dagbogsoptegnelse søndag 3. september 1939 vidner om at krigsudbrudet gav ord som evakuering, hamstring og blanding af vinduer en særdeles aktuel og nærværende betydning. (Det Kongelige Bibliotek).

ning i Gaar Aftes. Trykket havde ikke fortaget sig. Jeg erindrede, at det sidste, jeg saa inden jeg gik i Seng i Nat, var en Sporvogn, der listede ned ad Gaden omgivet af et blaaligt Ligskaer. Man er begyndt at anvende de blaa Mørkelægningslamper ved Siden af den almindelige gule. Det er den Slags smaa Ting, som gør Indtryk.

Radioen meldte om Torpederingen af et engelsk Skib med amerikanske Passagerer.<sup>7</sup> Nu gjorde Tyskerne altsaa Dumheden om igen fra 1914.<sup>8</sup> Det vilde give Genlyd i Amerika. Den anden Nyhed var fra Holland. Landet var bleven overfløjet i stor Højde. Af hvem? Tyskland eller England? Et Brud paa Neutraliteten. Vi kunde komme ud for noget lignende. Nu til Morgen er der et graat Skytæppe over København. Der kunde uforvaret finde en Kamp Sted over vore Hoveder. Og der kunde eventuel ved et Ulykkestilfælde falde et Hagl af til os. Saadan tænker man. Endelig var der i Radioen en Meddelelse om en Morgenalarmering af det engelsk Luftværn. Havde Tyskerne gjort et Forsøg, men atter opgivet dette? Skønt Nervekrig uden Bomber og Torpedoer er jo forbi nu.

Da jeg kom ind paa Bladet var Krigen rykket mig et Skridt nærmere paa Livet. Der var i mit Kontor klistret sort Papir paa Vinduerne. Mørkelægningen var forberedt. Det virkede lidt underligt i dette Hus, som altid havde fundet det dumt at tro paa Krigen indenfor Danmarks Tærskel.

Ved 19 Tiden forlod jeg Bladet for at gaa hen i den gamle Hestgardekaserne i Holmens Kanal. Jeg skulde se, hvorledes det gik til, at man omdannede Soldatertjenestens Frinumre og Kasserede til Hjælpepoliti under Luftværnstjeneste. Jeg hilste paa Politikommissæren, der befandt sig i en af de store Skolestuer paa den derværende Politiskole. Han stod og talte med en fem

Overbetjente, der fungerede som Lærere. Efter at være bleven præsenteret rundt, kom jeg pludselig i Tanker om, at Ringsted,<sup>9</sup> da jeg forlod Bladet i Forbigaaende havde sagt, at der var faldet nogle Bomber i Esbjerg. Jeg havde ikke haft Tid til at vente og høre nærmere, og forøvrigt havde jeg heller ikke haft Indtrykket af, at det var noget særlig alvorligt. Men Bomber er nu Bomber. Og Meddelelsen havde alligevel gnavet i mit Sind. Pludselig bad jeg Politikommissæren om Tilladelse til at ringe og høre. Jeg talte med Bladet. Hvad jeg havde tænkt om Morgenen, havde allerede fundet Sted. "Vi havde virkelig faaet et Hagl," og det endda af en ret alvorlig Art.

Fru Schou paa Telegram-redaktionen fortalte, at en fremmed Flyvemaskine havde droppet ikke mindre end fem Bomber i Esbjerg, ved hvilket et Hus var bleven slaaet i Smadder, en Kvinde dræbt og mange Mennesker saaret.<sup>10</sup> Jeg fortalte Begivenheden til Forsamlingen. Den gjorde en vis Virkning i denne Kreds, som jo netop skal træde i Funktion, naar der indtræder Luftværnstilstand, eller i hvert Fald træner Mandskab op dertil. Det kneb lidt for mig at samle mig om at interviewe Politikommissæren, men jeg tror nok, jeg beherskede mig meget pænt, skønt alles Øjne hvilede paa mig - eller maaske netop derfor. Bagefter var jeg inde i Skolestuerne og se paa de unge Mennesker. De var ikke af Politibetjent-Størrelse, men de var interesserede, og de havde allerede erhvervet en ansvarsbevidst Mine, der lovede godt for deres fremtidige Virksomhed. Saa hurtigt, det var mig muligt, tog jeg Afsked med Skolen. Derefter skyndte jeg mig op paa Redaktionen.

Længe havde jeg ikke befundet mig paa mit Kontor, før Redaktionsekretær Gudme anmodede mig at behandle

Historien i Esbjerg.<sup>11</sup> Den Smøre, som vor Korrespondent havde leveret, var ikke meget værd, han var vist bleven fuldstændig overvældet og ligefrem chokeret af Begivenheden. Desværre var det svært at komplettere Stoffet med selvstændige Opringninger til Esbjerg. Dels var de ude paa Stedet, der betød noget, dels tog det over en halv Time at faa Forbindelse, selv om jeg bestilte Lyn-Samtale (femdobbel Takst). Men omsider fik jeg da flikket en Artikel sammen efter at have talt med Oberst Førslev fra det danske Luftværn og med Rigspolitichef Thune Jacobsen, som jeg fik til at ringe til Esbjerg og skaffe Oplysninger.<sup>12</sup> Trods alt kom min Artikel til at staa over de andre Blades. Ak ja, den professionelle Stolthed sejrede altsaa over menneskelig Medfølelse. Jeg havde, inden jeg begyndte at skrive, følt et koldt Pust af Krigens Rædsel. Men efterhaanden, blev jeg ligegyldig som en Graverkarl. Alle tænkte som jeg, at det var Tyskerne, som havde bombarderet. Myndighederne undersøger, men Resultatet faar vi nok aldrig at vide.

Ind imellem havde jeg ringet og talt med Elsa. Hun havde hørt om Bomberne i Radioen. Jeg kunde mærke, at hun var stærkt paavirket. Det er navnlig heller ikke hyggeligt for Folk med Børn.

Ved 2.30 Tiden tog jeg hjem paa Cykel. Som jeg befandt mig paa Amager Boulevard slog det mig pludselig, at denne livlige Trafikaare i Nat var ganske Død. Ikke en Bil saas. Færdselsfyrene stod ensomt og meningsløst og lyste, og Gadelygterne spejlede sig i den blankslebne Asfalt uden et Øjeblik at faa Spejbilledet gennemskaaret. Grunden var det udstedte Forbud mod Kørsel af Privatbiler.<sup>13</sup> Det var netop traadt i Kraft Kl. 24. Krigen, Krigen. Der maatte ikke tæres for stærkt paa Benzinen.

Iøvrigt havde jeg med mig hjem

en Rulle Mørkelægningspapir, som Nielsen havde købt til mig. Krigen og Krigen endnu engang. Naar jeg nu om et Øjeblik sætter Punktum, haaber jeg, at det ogsaa betyder Punktum i den Forstand, at jeg ikke drømmer om Bomberædslerne.

## 5. September

Jeg vaagnede til fint Vejr. Men jeg blev liggende længe, for jeg var nemlig ved 3 Tiden om Natten bleven alarmeret fra Bladet. En Mand var sprunget ud fra 4. Sal i Vingaardsstræde og havde døende sagt: "Jeg har myrdet min Kone!" Nielsen blev ringet op af mig og sendt afsted, og selv satte jeg mig til i afklædt Tilstand at vente paa, hvad der vilde komme frem. Jeg ved ikke hvorfor, men jeg havde en Fornemmelse af, at det drejede sig om en sindssyg Mand, og det viste sig ogsaa at være rigtigt. Manden havde ikke myrdet sin Kone, hun var død paa almindelig Vis for et Aar siden, og Manden havde siden været paa Skt. Hans. Redaktionen vilde ikke have Nyheden, skønt Manden var død efter Springet. Krigen sorterede.

Vi spiste Middag henne i Kolonihaven, velmagende Kødboller lavet til paa svensk Maner og Risvandgrød med Æbler. Elsa talte om Damen overfor, Fru Rasmussen. Hun havde grædt. En Sygeplejerske til en anden Dame i Haven ved Siden af havde fortalt, at Christianshavn skulde evakueres. Eventuelle Bomber vilde først og fremmest falde der, havde Sygeplejersken sagt, og Fru Rasmussen vilde saa nødigt bort til noget Fremmed. Det vilde jo ogsaa betyde, at hun maatte forlade sin kære Kolonihave, hvor hun havde boet hele Sommeren af Hensyn til sin Sundhed, der lod meget tilbage at ønske. Navnlig hendes Nerver havde det ikke godt. Elsa trøstede hende. Man skulde ikke tro alt, hvad Folk

gik og sagde. Der var saa mange Rygter fremme for Tiden. Fru Rasmussen blev nogenlunde trøstet.

Men Samtalen havde ogsaa gjort Elsa noget nervøs. Hun taalte ikke saa godt at blive mindet alt for meget om Krigen. Da en Flyvemaskine fløj hen over Haverne, for hun sammen. Jeg maatte berolige hende. Tusse sagde med store øjne: "Far, tror du der falder nogen Bomber ned her?" Allevegne giver Trykket sig den Slags Udslag.

Paa Bladet var der ikke noget videre at bestille. Jeg havde haft Succes med mit Referat af Bombehistorien i Esbjerg. Jeg erfarede, at Husum var kommen hjem fra sin fugtige Ekspedition til Gedser.<sup>14</sup> Den havde vist neppe givet ham andet end et tungt Hovede. I hvert Fald havde jeg ikke set nogen Nyheder fra ham. Redaktionen gjorde et løjerligt afspændt Indtryk. Navnlig paa Baggrund af Aftenen i Forvejen. Der kom nok af Telegrammer, men det var om lutter mindre Begivenheder. Eller ogsaa blev daggamle Begivenheder uddybet. Disse sidste var i den Grad passé, at man overhovedet ikke gad beskæftige sig med dem. Ofret til Nyhedens Molok var sket, og man stod og var tom. I Radioen blev der fra fransk Side knyttet en Kommentar til en tidligere Udsendelse om, at Krigen mod Vest var under Udvikling, planmæssig Udvikling. I Kommentaren hed det, at man ikke skulde brede sig, naar der ikke var sket noget endnu, men det kom. I 1914 varede det ogsaa noget inden man kom i Gang. Mine Herrer undskyld, jeg ved, De venter paa Forestillingen. Vær rolige – Speakeren talte indtrængende, tænkte jeg mig – det skal nok blive en vældig Akt der kommer. Sæt Dem roligt tilrette, De vil ikke fortryde at have været Vidne til vore Heltegerninger. Ægte Fransk, ikke sandt. Teater.

Det er forøvrigt en højst

forunderlig Situation. Man havde forestillet sig en Række Lynangreb med Luftvaabenet. Der er ogsaa sket nogen Bombardementer saavel fra tysk som fra polsk og engelsk Side, men den Side af Krigsvirksomheden fungerer i hvert Fald foreløbig lidt spinkelt. I Polen foregaar det haandgribelige, det, de holder sig ved Jorden. I Øjeblikket er Tyskerne paa visse Steder trængt 100 Km. ind i Landet. Med de faa Dage, der er Tale om, har det for Tyskerne nærmest været en March, megen Modstand kan der ikke være ydet. Men det maa vel komme. Polakkerne skal være gode Soldater. Det har de forøvrigt ogsaa vist oppe i Korridoren,<sup>15</sup> som Tyskerne har gennembrudt, saaledes at en lille Del af den polske Hær er afskaaret i Kystlandet, hvor de yder et tappert Forsvar. Franskmændene marcherer som sagt planmæssigt mod Tysklands Vestgrænse. Vil De virkelig ofre Strømme af Blod paa den stærke Siegfried-Linje, eller er det bare en Demonstration? Englænderne bombarderer nogle Vesttyske Kystbyer, Marinestationer, dels med Sprængladninger, dels med Traktater. Andet foretager de sig ikke. Venter de paa Oprør i Tyskland? Eller venter de paa Tysklands finansielle Sammenbrud? Under alle Omstændigheder lader de foreløbig Polakkerne trække hele Læsset. Samtidig er der en russisk Militærdelegation i Berlin. Ogsaa den virker noget forvirrende. Ikke-Angrebspagten mellem Tyskland og Rusland var til at forstaa. Tyskland fik frie Hænder overfor Polen, og Rusland kunde hengive sig til Nydelsen af en gammel Fjende, som i hvert Fald vilde bløde rigeligt og miste en Del af sin Kraft. Men hvad Fordel skulde Rusland have af en militær Alliance med Tyskland? Rusland kunde neppe ønske at faa Grænse fælles med Tyskland, hvis Polen blev tilintetgjort og parteret. Jeg har anført alt dette for at vise, hvad Diskussionen stod paa.

Jeg gik fra Bladet Kl. 11 og hjem. Der stod mange Mennesker paa Raadhuspladsen, men i Modsætning til de første Dage var Ansigterne ikke vendt mod *Politiken*, men mod *Berlingske Tidende*, der havde opsat et større Apparat af alle Nyheder i Lysbilledtryk paa Muren. Formentlig spekulere nu *Politikens* Folk paa at slaa Konkurrenten. Nielsen var rystet over Forandringen i Folks Holdning. Det generede hans Storhedskomplekser, der ogsaa omfattede Bladet.

Efter at jeg havde skrevet ovenstaaende, ringede jeg ind til Bladet og talte med Forhammer i Telegramredaktionen.<sup>16</sup> Der var ikke sket noget af væsentlig Interesse. Jeg kastede et Blik ud gennem Vinduet. En diset Maane stod over Amagerbanken. Elsa og Tusse sover naturligvis forlængst. Jeg vil følge Eksemplet og ikke haabe, at nogen engelsk Flyver tager Fejl af København og Berlin. Ja, for det var vist en engelsk Flyver, der kom til at bombe Esbjerg. I Morgen siges der at komme en Erklæring i saa Henseende.

## 6. September

**T**usse erobrede til Morgen Avisen og saa paa Billederne. Der var bl.a et af det ødelagte Hus i Esbjerg. Pludselig sagde hun: "Hvorfor gør de det? Det burde forbydes!" Det kunde jeg jo kun give hende Ret i.

Det var min Fridag i Dag, og den skulde benyttes til at skaffe Ordning paa visse økonomiske Forhold. Vejret var overskyet og truende. Jeg var i Amagerbanken. Der var ikke et Menneske. Situationen lægger aabenbart en betydelig Dæmper paa Forretningslivet. Da jeg gik derfra, traf jeg Opdageren Oxvig, som for Tiden gør Tjeneste paa Under Elmene Stationen. Det er en kantet Herre af landlig Oprindelse,

men temmelig snaksom. Jeg inviterede ham paa en Bajer i Beværtningen overfor den nedlagte Amager Jernbanestation, hvor der nu er opført et stort nyt Hus. Vi tog Plads uden for.

"Folk ser Spioner allevegne," sagde han. "Jeg var i Aftes henne og ordne en Historie. Der var en Mand, som oppe fra en Lejlighed skulde morse ud over Sundet. I første Omgang syntes jeg virkelig ogsaa, at der var noget med Signaliseringen, men saa blev jeg klar over hvorledes det forholdt sig. Det var et blafrende Gardin, som brød Lyset. Saa var den ikke længere. Glimtene kunde vist forresten heller ikke ses ud over Havet. Iøvrigt er den Metode fra forrige Krig nu for primitiv. Hvorfor skulde man morse? Naar man kan indrette sig en hemmelig Sender i et Klædeskab. Og De skal se, der staar adskillige saadanne Klædeskabe her i Byen....."

Vi kom til at snakke om den for ikke saa længe siden afgjorte Pflugh-Hartungske Spionsag med den dansk-nazistiske Udløber.<sup>17</sup> Som det vil erindres, var der en af Nazisterne, Kyrre hed han, Søn af Skoleinspektøren, der havde aflyttet Kommunisterne.<sup>18</sup> Oxvig fortalte, at Kyrre havde lavet en saa fin Lyttekonstruktion til Telefonen, at de Sagkyndige, da de saa den havde svært ved at regne den ud. Kyrre behøvede blot at ringe op til den Mand, som han vilde belure, og høre denne svare, saa kunde han i Tavshed lægge Røret og siden være i Kontakt med Ledningen takket være den af ham opfundne Konstruktion. En farlig Historie. Paa den Maade kunde jo baade f.Eks. Generalstaben og Udenrigsministeriet aflyttes.

Jeg tog hen i vores Kolonihave i Nærheden og slog Græsset. Meningen var, at jeg derefter vilde cykle en længere Tur, men da det kom til Stykket gad jeg ikke. Jeg



*Efter bombenedslaget i Frodesgade i Esbjerg 4. september 1939. (Det Kongelige Bibliotek).*

tog der imod en Runde til forskellige Antikvarboghandlere i den indre By, hos hvem der plejer at være udstillet historisk Litteratur. Jeg samler paa Viden om Middelalderen – for at have noget at samle paa. Udbyttet blev en tre-fire Smaahæfter.

Kort efter, at jeg ved 16 Tiden var kommen hjem, troppede også Elsa og Tusse op. De havde været ude at se paa billigt Tøj hos Moster, men intet købt, fordi det ikke stod til Tusses Teint. Vi snakkede om hendes Besøg i Brugsen. En Dame var bleven fornærmet, fordi hun ikke kunde faa et Pund hugget Sukker før paa Fredag, saadan var der bleven hamstret. Hun sagde irriteret, at hun kendte en Familie der havde købt saadanne Masser op, at de ikke kunde have det hjemme men havde magasineret

Sagerne i deres Sommerhus. Var det for meget om en Tyv aflagde Besøg i Sommerhuset.

I Radioen var der ikke noget af Betydning fra Udlandet ved 19 Tiden. Tyskerne var naaet frem til den vigtigste Industriegn uden at støde paa større Modstand. Hvor er de stivnende Skyttegrave fra Verdenskrigen? Man tager sig i at udstøde et beklagende Suk. Over engelsk Radio blev der meldt, at Franskmændene var gaaet over den tyske Grænse.<sup>19</sup> Fra Luxemburg havde man hele Natten hørt Kanontorden. Baade Frankrig og Tyskland var tavse om denne Kamp. Var det hele kun et Nummer beregnet paa de stakkels Polakker?

Fra Indlandet var der en vigtig



Nyhed. Englænderne havde vedkendt sig Bomberne over Esbjerg. Den engelske Gesandt udtrykte sin Beklagelse. De engelske Maskiner havde været i Kamp, og den paagældende Maskines Fører havde aabenbart ikke været ordentlig orienteret. Noget nærmere kunde man ikke faa at vide, da Maskinen ikke var nogen af dem, der var vendt hjem. Med andre Ord, den var senere forulykket. Og saa var den klaret. Det vil sige klaret og klaret. England har ligesaa vel som Tyskland højtideligt erklæret, at man kun vil dryppe Bomber mod militære Maal. Og noget mere fredeligt end Esbjerg findes ikke.

Elsa havde travlt med at læse Jørgen Frantz Jacobsens Bog *Barbara*. Jeg kendte ham personligt. Han var ansat paa *Politiken* og døde for ikke saa længe siden af Tuberkler. En tiltalende Mand.

Ved Midnat hørte jeg den sidste Radioudsendelse. Et Kommunique fra Frankrig gik ud paa, at Tropperne var trængte ind i de tyske Stillinger. "Overalt stødte man paa automatiske Hindringer." Men ellers gik det godt, selvfølgelig.

## 7. September

Til Formiddag fik jeg Besøg af min Søn. Giftermaalet har pumpet ham ud økonomisk, saa at han maatte laane en Seddel. Han er ellers af den Slags, der har Penge i Banken. Tusse er bleven fortrolig med sin Halvbroder. Det er saa trygt at se dem sammen. Tips er fuld af Taknemmelighed, fordi jeg har skabt Grundlaget for hans Karriere, lært ham at skrive, faaet ham ind paa *Berlingeren*.<sup>20</sup> Han har ved en tidligere Lejlighed sagt, at skulde det nogensinde falde for, naar jeg engang er væk, saa vil han til Gengæld hjælpe den lille Søster alt, hvad han formaar. Jeg vil haabe, han husker det. I alt Fald har jeg skabt hende en Chance.

Oppe paa Bladet var der intet at bestille for mig. Alt staar i Krigens Tegn. Der er ikke Plads for "mine smaa Mord" i en Tid, hvor det gaar paa med Massebord. Man føler sig saa ubehageligt nytteløs. Man føjer et Mindreværdskompleks til det, man i Forvejen har som Dansker. De store Nationer, som kommer ud i Skæbnens Stormcenter, føler enten Jubel eller Fortvivlelse alt eftersom det gaar. Den Slags Følelseskurver kommer vi Danskere ikke ud for som Neutrale. Vi har jo blot at ligge skindøde. Regeringen tillader os ikke engang at have saa megen Selvfølelse, som vilde fremkomme, hvis vi havde et nogenlunde passende Forsvar. Endnu i Dag er det god Latin, at vi saa vidt muligt ikke skal opstille Luftbeskyttelseskanoner. Det kunde jo let henlede Opmærksomheden paa os. Saadan ræsonnerer man ikke hverken i Schweiz eller Holland og heller ikke i Belgien, der dog saa sandelig har faaet at føle, hvad Krig er. Jeg skammer mig, føler mit Indre som Brusk.

Polakkerne viger stadig. Naar man tænker paa forrige Verdenskrigs stivnede Skyttegravskampe, forstaar man det ikke. Københavnerne er ved at tale om Polakkerne med et Skuldertræk. Man siger ironisk anerkendende: "De løber stærkt!" Man er allerede bleven saa afstumpet, at man ikke tænker paa den Sum af Lidelser denne Forfølgelseskrig betyder. Polakkerne maa ydermere stride med Depressionen. Det falder helt naturligt ikke at tænke paa Tyskerne som Mennesker, men som en hel Maskine.

Oppe paa Christiansborg lovgiver de ad Helvede til. Det vil sige, de fremstiller en Masse Nødforordninger. Den almindelige Tilværelsesform nedskæres. Disse Indskrænkninger synes dog ikke at tage alt for meget paa Humøret. Vi maa jo ogsaa være glade til, at vi ikke er med i den store

Rædsel. Med Borgersindet, som der tales saa meget om, er det saa som saa. Alle har hamstret i det smaa, og mange i det store. Der er udstedt en Lov mod Hamstrene. I Dag tog Politiet fat paa ni Sager, formentlig anmeldt anonymt. Naa, hvorledes skulde Politiet ellers faa Ram paa Snylterne. Hvem holder af offentlig at være Angiver.

Ud paa Aftenen gik jeg en Tur ned paa Raadhuspladsen. Lige som de sidste Aftener efter Bombardementet paa Esbjerg er Opløbet af spredt Karakter. Man føler sig ikke helt sikker. Og de kommende Aftener og fremefter vil der være endnu færre Mennesker. Al Reklamebelysning er nemlig fra i Aften slukket, og til Reklamebelysning henregnes ogsaa Lysavisen og Lysbilledskriften. I *Politikens* og *Berlingske Tidendes* Vinduer hænger der ganske vist Plakater, men dem skal man nær paa, hvis man ønsker at læse. Jeg kastede et Blik ned ad Vesterbros Passage. Alle Lysreklamerne oppe paa Hustagene er væk, hele den straalende Festbelysning af røde og gule Farver. Vesterbro gaar ikke mere i Højden. Den er bleven flad. Og fra i Morgen sker der endnu en Reduktion. Kun hver anden Gadelygte skal tændes. Saa kommer altsaa dertil Mørket, som vil ligge paa Lur mellem hver tændt Lygte. Apropos Lygter, der er kommen Hætter paa Lygterne i Skæringspunkterne. Det er de sidste Lys, der bliver slukket under en fuldstændig Mørkelægning.

Jeg gik hjem ved 22.30 Tiden. Jeg vaskede Hænder i Badeværelset. Det er fra i Gaar af forbi med det varme Vand. Badning maa foregaa paa Badeanstalt. Elsa savner navnlig det varme Vand ved Opvaskningen. Der skal spares paa Kullene, og vores Vært er en Mester til at spare. Han har fanget an meget før andre. Naa, de andre skulde maaske være som han.

Inden jeg gik i Seng saa jeg som sædvanlig ud gennem Vinduet. Nu paa tredje Nat staar Halvmaanen og lyser over Sundet, hvor Minerne skjuler sig rundt om København. Minerne, kun i yderste Nødsfald skulde jeg have noget af at gøre en Sørejse for Tiden.

## 8. September

Det var fint Vejr til Morgen. Vækkeuret rev os ud af Søvn ved 7 ½ Tiden. Paa en eller anden Maade kom Elsa og jeg til at tale om Mørklægning og andre Krigsmuligheder herhjemme.

“Tror du, der falder Bomber ned ligesom i Esbjerg?” spurgte Elsa.

“Hvor skulde jeg vide det,” svarde jeg. “Men Muligheden er til Stede. Lad os sige, at det kommer til en Luftkrig i Sundet. Det skulde gaa underligt til, om ikke en af Parterne kommer ind over Sjælland, og det kan lige saa godt være København som et hvilket som helst andet Sted. Og saa kan der falde Bomber af ved en Fejltagelse.”

Elsa sagde ikke mere: Hvor er det forfærdeligt. Hun tog det til Efterretning. Saadan gaar det. Man værner sig til.

Efter at have skrevet lidt paa min Bog tog jeg en Cykeltur med Langelinjemølen som Maal. Da jeg passerede Skt. Annæ Plads, saa jeg foran et Hus en Kø af Mennesker. Der var baade Mænd, Kvinder og Børn. Paa Husmuren ved Siden af Døren sad et Skjold, hvorpaa der var malet tre gyldne Kroner i blaåt. Altsaa var det her, det svenske Generalkonsulat havde til Huse. De ventende Mennesker vilde have Pas for at rejse til Sverige. Ogsaa det er en Foranstaltning som Krigen har fremkaldt.

I Langelinjeanlægget var der smukt og varmt. Over Havneløbet hørte ivrig Hamren ovre fra Burmeister & Wain.

Ellers var der ikke meget Arbejde at spore i Havnen. Minebælterne har lagt en klam Haand over Skibsfarten. Lange Kajstrækninger var tomme. De store Turistbaade fra for bare en Maaned siden var væk. Helt ude paa Langelinjemolen laa der en Klump oplagte Skibe. Rederiet var dansk med sorte og hvide Skorstene. En af dem hed "Hans Broge." I Radioen havde jeg gentagende Gange hørt Direktiver til dette Skib, og det var altsaa kommen velbeholden til Land. Lidt længere fremme laa et stort græsk Skib, maaske et Søsterskib til det, der blev mine-sprængt forleden ved Falsterbo, og hvis Trælaster endnu driver rundt og er til yderligere Fare for Sejladsen.<sup>21</sup> Ude i Sejløbet laa smaa hollandske Motor-Kuffer. Naturligvis havde alle Skibe faaet paamaalet deres Nationalitetsmærke.

Jeg kørte atter hjemad. Alle Kantsten paa Gadehjørner er bleven afmærket med en forestaaende Mørkelægning for Øje. Der er trukket hvidstiplede Linjer, som man lige netop vil være i Stand til at skimte, naar alle Lygter er slukket. Denne Foranstaltning var ogsaa truffet paa Amalienborg Plads. Ellers skulde Kongen ogsaa nok have været der. Som gammel Militær er han i Besiddelse af Ordenssans. Endnu en Krigsforanstaltning bemærkede jeg. Det var ved Overformynderiets Bygning skraat over for Nationalbanken. Der blev sat svære Jernskodder for Kældervinduerne.

Hjemme faldt jeg i den sædvanlige Diskussion med Elsa om Indkøb og Priser. Hun oplyste mig om, at 50 gr. Spegepølse, som tidligere havde kostet 25 Øre nu var steget til 35, og at en Oksesteg, der før havde kostet 5 Kr., nu ikke kunde faas for under 8. Hvad Sukkeret angik, saa var det steget med 4 Øre pr. Pund. Saadan er det efterhaanden over hele Linjen. Iøvrigt fortalte hun om Vanskelighe-

derne ved nogle Indkøb, hun havde foretaget for min gamle Moder. Hun var kommen ind i en Butik, hvor hun ikke var kendt og skulde have 1 kg. tørrede Ferskner. Mor tror paa Ferskner som paa et fremragende Lægemiddel. Utvivlsomt mener hun, at hun i hvert Fald skylder Fersknerne nogle af de 78 Aar, hun har levet. Ekspeditricen antog vistnok Elsa for en Hamstrer. Hun kiggede stift paa Elsa, men Elsa kiggede igen med samme Blik, og saa blev der ikke sagt noget, og Elsa fik, hvad hun forlagte.

"Havde hun ikke set saa dum ud, men været en smart Fremtoning saa havde jeg maaske nok sagt et og andet," sagde Elsa. "Hvad vilde du saa have sagt?" At hun ikke behøvede at kigge saadan paa mig, jeg var ingen Hamstrer."

Saadan er Elsa. Hun tager altid om Brændnælder med fast Haand.

I Løbet af Eftermiddagen var jeg paa Politigaarden, hvor jeg besaa et Hamstrerlager. Den Sigtede var en Tandtekniker. Blandt de hamstrede Varer var der 225 Pund Kaffe, hvilket, efter hvad en Kok senere fortalte mig, kunde slaa til 13.200 Kopper Kaffe. Hvis Mandens Kæreste hele Tiden fik Lov til at nyde godt af Lageret vilde det sige, at Beholdningen kunde vare lige saa længe som den forrige Verdenskrig, nemlig 4 Aar. Det meste havde han købt før Lovens Ikrafttræden. Han kunde derfor ikke indse, at han havde gjort noget væsentligt forkert. Han var saa overbevist om det, at han endog, da han kom hjem til sin Gade fra Politigaarden, holdt højroestet Foredrag om det til dem, der vilde høre. Paa Gaarden sagde man følgende Morsomhed: Den Tandtekniker har nogle slemt hule Tænder, for nu har vi jo pillet Plombene ud af dem.

I Nat blev der meldt fra Warszawa Radio, at Hovedstaden var faldet.<sup>22</sup> Speakeren var en Tysker. Vores

Radiotekniker bestemte Senderens Position, og han kom til det opsigtvækkende Resultat, at Udsendelsen ikke kunde være foregaaet fra Polens Hovedstad, men maatte være udsendt fra en Station inde i Tyskland. Forudsat, at det er rigtigt, saa er det vel nok en kolossal Frækhed af Tyskerne. Men paa den anden Side, hvad er Meningen? I Løbet af de nærmeste Dage tager Tyskerne vel nok Warszawa, hvorfor saa melde det i Forvejen? Er en Sejrsmedling til Hjemlandet virkelig saa nødvendig, og i et saadant Ekspres-tempo, saa maa det staa skidt til i det store tyske Rige. Venter Englænderne Revolution? Er det for at puste til den, at de lader nedkaste Løbesedler fra deres Flyvemaskiner med Opfordringer til at lade Nazismen i Stikken. Er det hele Forklaringen paa denne mærkelige Krig. I det hele taget spørger man sig selv om alt muligt. Hvorfor er der proklameret Dødsstraf for Forbrydelser begaaet under Mørkelægning? Er det i Virkeligheden en Revolte, man frygter? Saadan kan man blive ved at spørge.

Min lille Hamstringsartikel druknede ikke fuldstændig i de udenlandske Telegrammer. Jeg ved, at den vil blive diskuteret af alle Kvinder. Der var en lille stilistisk Morsomhed, jeg var tilfreds med. Jeg skriver, at Hamstrerlageret har Vidne om "Flid, Omtanke og Umættelighed." De Ord staa inciterende til hverandre.

Om Natten cyklede jeg hjemad fulgt af Tips. Nu er der kun halv Belysning paa Gaderne. Byen gjorde et underernæret Indtryk. Vi snakkede om den mærkelige Krig, som ingen kunde blive klog paa. Begge var vi enige om, at efter München havde England ikke flere Fredsduer. Tyskland, eller som de siger, Nazismen skulde slaas ned. Hertil bemærkede jeg, at Tyskland som en 2. Klasses Magt vilde være svært beroligende for Danmark, som i 1864 en Gang for alle

var bleven berøvet alle glade geyle Tanker og nu kun var for en Kastrat at regne.

Jeg saa ud ad Vinduet, inden jeg gik i Seng. Maanen var bleven tynd og afgnavet. Hvorfor denne Interesse for Vinduet? Tænkte jeg ubevidst paa Flyvere.

## 9. September

**M**an vænner sig til. Det store Tryk paa Sindet fra de uhyggelige Begivenheder ude i Europa er forsvundet. Tilbage er kun et vist fatalistisk Alvor, som er fremmede for Arbejdssomheden. Man ofrer meget lidt Tid paa Pjank. I Øjeblikket slaas Tyskerne og Polakkerne i Warszawas Gader. Well, mon det bliver lige saa vanskelig for Tyskerne at erobre Warszawa, som det i sin Tid var for Franco at erobre Madrid? Tekniske Betragtninger er ved at træde i Forgrunden.

Jeg havde nok at gøre paa Bladet. Politidirektør Stamm holdt i Radioen en Tale om Evakueringen. Der er lavet Kartotek og Kort saaledes at 140.000 Mennesker fra de mest udsatte Kvarterer med kort Varsel kan flyttes indtil 20 km fra Byen. Det er i stor Udstrækning Fattigkvarterer, der er tale om saaledes Christianshavn. Hver Familie faar et Kort, der svarer til en Lejlighed i Byens Omegn. Lejlighed ude er kædet til Lejlighed ude. Navne spiller ingen Rolle. De gamle Mennesker skal flyttes til fjerne Provinser. Hvad mon Mor siger til det? Jeg vil formode, at ogsaa vi, som ligger saa udsat i Nærheden af Refshaleøen, skal evakueres. Naa, vi har Lov til at gøre det frivilligt og selv bestemme, hvor vi vil hen.

Set ganske nøgtern rummer Evakueringen dramatiske Muligheder. Grossererfamilie kan komme til at huse den værste Bærme. Det kan blive muntert at faa en rask kommunistisk Kælling i sit Køkken. De Evakuerede skal selv have Sengetøj med.



*Det Kongelige Bibliotek udleverer dagbogen til Vilhelm Bergstrøm. Indtil 1945 stod bøgerne på biblioteket, men Bergstrøm hentede i juni værket hjem bl.a. for at udarbejde registre og forord. På et tidspunkt returnerede alle 209 bind til biblioteket, hvor de straks blev tilgængelige for brug.*

Hvad om de nu ikke lader Væggedyrene blive hjemme i København? Jeg er sikker paa, at Omegnens velstaaende Folk faar nogle Spekulationer, naar de ser Artiklen i Morgen. Forøvrigt kan jeg ogsaa unde nogle Burgøjserkællinger at blive skaaret ned. Problemet indgiver mig blandede Følelser. Naa, det er jo heller ikke os, der skal have Indkvartering.

Endvidere skrev jeg om et nyt Benzinfund ude i en Villahave. En Grosse-rer havde hamstret, men før Lovens Ikraft-træden. Han havde vel ment at have handlet fornuftigt. Hvor kunde han ogsaa tænke, at det vilde blive forbudt at køre privat Bilkørsel. Under den forrige Verdenskrig kunde enhver køre i Bil, som havde Raad til at købe Benzin. Men Tiderne er andre. Der er ikke meget, der tyder paa, at vi faar en

Gullash-Adel igen. Men Socialiseringen kommer til at gaa en Tand frem.

Endelig skrev jeg om en Frivilligs Genvordigheder. Han var eller rettere havde været Chauffør. Muskelsvind i den ene Haand havde sat ham fra Rattet. Han var i sin Tid bleven kasseret som Befalingsmand-elev i Kystartilleriet, fordi han havde et mindre godt Hjerter. Desuden havde han en Defekt i den lille Hjerne. Men i denne Mand brændte en ædel Patriotisme. Han vil gøre noget for det betrængte Fædreland. Hvorfor han havde besluttet at melde sig som Frivillig. Overfor mig har han skildret, hvorledes han rendte fra Kontor til Kontor uden at kunde faa Besked. Myndighederne var ikke indstillet paa Frivillige. Han maatte jo være tosset. Og saa jagede man Danmarks eneste Frivillige fra sig. Han opgav, da han

naede tilbage til det samme Kontor som det, han startede fra.

Var der ellers noget at bemærke? Jo, man har alligevel besluttet at tildele Esbjerg noget Luftskyts.<sup>23</sup> I Belgien og Holland skyder man jo bravt paa fremmede Flyvere, der krænker Neutraliteten uden at der af den Grund sker noget. Og saa kan vi vel ogsaa. Der imod bliver det neppe til nogen Lysfyr ved Grænsen for at markere, hvor Danmark begynder. Skønt Fyrene skulde rejses paa vor egen Grund, kunde det maaske alligevel blive opfattet som en unneutral Handling af Tyskerne. Fyrene vilde jo vejlede Engelmændene. Saa indviklet er Neutralitetsspørgsmaalet, naar man er et lille Land.<sup>24</sup>

Oppe paa Bladet sparer vi paa Elektriciteten. Der var halvslukket og trist, da jeg i Nat forlod Redaktionen. Nede paa Raadhuspladsen var der ikke mere muntert. Kun hveranden Lygte brændte, Lysreklamerne var, som anført i Gaar, væk. Og der var højt regnet nogle Hundrede Natteravne, og det var ganske unge Mennesker, som fandt en Anledning til at være længe oppe. Da jeg cyklede over Langebro og saa ned mod Sydhavnen, saa jeg, at Lysskæret over Ørstedsværket fra dettes Ovne var væk. Før kunde man se fire mægtige Skorstene rage ind i det gyldne Skær. Ørstedsværket lignede en Kæmpe-Dreadnought. Nu kunde den ikke ses mere. Den var bleven mørkelagt i god Tid.

Trist trist Hjemfart paa Cykel. Ingen Biler næsten, mørk kølig Aften. Og da jeg kom ind paa Trappegangen, fik jeg endnu en Paamindelse. Værten havde ladet sætte blaa Pærer i paa alle Trappeafsætte. Man lignede et Lig, som man gik op ad Trappen. Men Uhyggefølelse, nej, man er hærdet.

Jeg er træt. Nu jeg har ekspederet disse Linjer vil jeg i Seng.

## 10. September

Jeg tænkte egentlig paa da capo af det vederkvægende Bad i Gaar. Jeg har glemt at fortælle, at efter en lille Uges Tid uden varmt Vand blev der fyret under Kedlerne i Lørdags. Det vil fremdeles blive gjort hver Lørdag. Der er saaledes Udsigt til at holde sig i hvert Fald halvren. Jeg havde regnet med, at Vandet endnu i Dag Søndag var lunkent, og det holdt ogsaa Stik.

Imidlertid viste jeg Borgersind – som man saa ivrigt er bleven opfordret til – og undlod da capo Badet. Saa er der nok nogle andre i Huset, der nyder godt af min Forsagelse.

Vi, d.v.s. Elsa, Tusse og jeg gik ud og besøgte Tips og hans Kone. De havde slaaet sig ned i Oehlenschlägersgade paa en 5. Sal, hvor de havde indrettet sig rigtigt rart. De var bleven gift for en lille Uges Tid siden, netop som Stormagtskrigen var bleven erklæret, saa man kunde ligefrem tale om et Krigshjem. Konen er en Fiskerdatter, endnu ikke indspillet i Rollen som Hustru for en Mand, der skriver. Vi fik Kaffe, diskuterede Møbler og Krig. Derefter gik vi, d.v.s. Elsa, Tusse og jeg i Tivoli. Vejret var lidt skyet, lidt køligere end de forrige Tider, men ellers fint. Jeg maatte gennemgaa mange Forlystelser sammen med Tusse, bl.a. maatte jeg være Chauffør for hende i en Radiobil. Det gik ikke af uden Sammenstød og Forsinkelser af de kostbare Minutter, hvilket voldte Tusse Ærgrelse.

Tivoligarden spillede paa Kunstnerplæns Tribune. De rødklædte Drengene haandterede deres Instrumenter som en velinekserceret Klasse. Der var tæt med Folk uden om. Tusse hørte til Beundrerne. Det var den sidste Dag, Tivoli holdt aaben. Under almindelige Forhold fyres der med Kanoner, naar Klokkeren slaar 16. Det undlod man. Folks Nerver skal skaanes. Det har vakt adskillig Kritik, at Politidirektør Stamm

holdt sit Foredrag i Radioen om Evakuering. Saadan noget angriber Folks Nerver. Navnlig fra radikal Side vilde man vist helst ønske, at hele Folket kunde sove Tornerosesøvn til den uhyggelige Krigssituation var forbi. Tornerosesøvn vilde i hvert Fald forhindre en Kritik, saalænge Søvnens varer. Og der er meget at kritisere. Forhaabentlig kommer det ikke til en brat og fæl Opvaagning.

Vi satte os foran Bodega og fik et Glas Vin. Der sad en glad Soldat sammen med to Piger, en Indkaldt med mange Penge paa Lommen. Han gjorde højroestet andre delagtig i sin Glæde. Aandede han befriet ud efter at være kommen en besværlig Kone i Provinsen paa Afstand? Han var ikke ked af at være Soldat. Han hørte til de faa, der saa alt i rosenrødt Skær. Saadan er der i enhver Situation Modsætninger. Vi gik videre til de mekaniske Baade, som baade Tusse og min Kone har et godt Øje til. De fik en Tur, mens jeg promenerede ovenfor med de Genstande som de ikke havde Brug for i Øjeblikket, saasom en Blaaræv, en Taske og en Pigefrakke. Paa en Bænk sad der en lidt ældre Pige, som forgæves ved Hjælp af Maling havde forsøgt at skjule Aarenes Spor. Hun sagde: "Her gaar Folk og morer sig, og saa bliver maa-ske det hele skudt sammen." Manden, som var med hende, trøstede hende i nogle ikke helt ualmindelige Vendinger. Forøvrigt havde jeg ikke Indtrykket af, at Folk morede sig.

Vi kørte hjem i Sporvogn. Over Christianshavns Torv svingede en Militærbil med Soldater under et Sejldugstag, der var bemalet med barbariske Farver og Figurer a la Totempæl. Det var Camouflage. Det er en grum Leg, man leger. Men man er tvungen til at interessere sig for den.

Vel hjemkommen diskuterede vi Varmeproblemet. Vilde nogle af vore Varmeapparater blive plomberet for derved at formindske Forbruget? Det kunde have

sin Fordel at bevare Varmeapparatet i Tusses værelse i Aktivitet. Værelset er lille og lunt. Naar Nordenvinden staar paa Vinduerne til Gadeværelserne, er der ikke til at være om Vinteren. Men skal Tusses Værelse gøre Nytte som Opholdsstue, maa det møbleres. I Øjeblikket rummer det ikke andet end Legeskrammel. Jeg fik den Ide, at flytte de fine Havemøbler fra Kolonilysthuset hjem. Det kunde blive udmærket. Elsa var meget varm paa Tanken. Blandt Sagerne er oven i Købet en smuk Petroleumslampe. Der kan i høj Grad blive Brug for den, hvis Elektriciteten skulde gaa hen og svigte. Kort sagt, vi besluttede at "evakuere" Lysthuset. Saa nu vil Livet faa Indhold de nærmeste Dage saa længe vi er i Gang med Forandringen. Arrangementet har ogsaa en anden praktisk Fordel. Under den forrige Krig med dens Mangel blev der stjaalet bravt fra Kolonihaverne. Noget lignende kunde forudses nu. Der er Indbo til over 800 Kr., og Forsikringen dækker vist ikke mere end en Tredjedel. Saa ogsaa set fra det Synspunkt var Ideen god.

Inden jeg skulde paa Bladet ankom Svigerforældrene og Emil, Hertha og John. Vi drak Kaffe – uden at tage Hul paa den lille hemmelige "hamstrede" Beholdning. Emil, der er Varechauffør, var bekymret. I Sverige havde man nu ogsaa standset Lastvognene. Vilde der ske noget lignende her. Vi har alle sammen vores Spekulationer for Tiden.

Da jeg i Nat ved 1 ½ Tiden tog hjem, regnede det. Skønt Søndag var der kun meget faa Mennesker i Sporvognen. Man er begyndt at rationere sine Fornøjelser.

### 11. September

Skønt jeg var kommen sent i Seng, maatte jeg tidligt op for at høre paa Benzinhamstrersagen i Nordre Birk.

Det var en Grosserer Mammen, der havde hamstret, men før Lovens Ikrafttræden. Selv kunde han ikke indse, at det var Hamstring. Ordets moralske Kvaliteter var ikke gaaet op for ham. Nu var han sigtet for Overtrædelse af Brandpolitiloven. Benzinen var til Fare for andre. Grosserereren mente Nej, han havde ladet den nedgrave "i et skyggefuldt Hjørne af Haven," vel bl.a. fordi han havde ment, at Nedgravningen der vilde kunde foregaa mere ubemærket. Om Fare kunde der kun være Tale, hvis en Bombe ramte Magasinet. I Morgen falder Dommen.

Min Frokost spiste jeg paa Stadil: Farceret Hvidkaal med Tomatsauce, Øl og Snaps. Priserne var ganske stille lusket en 10 og en 25 Øre i Vejret, og der var gaaet lidt Svind i Kødportionen. Restauratør Clausen, der ligner en forvokset Picolo, fik rødt i sine udstaaende Hankeøren, da jeg gjorde en Bemærkning om Prisstigningen. Han snakkede hurtigt muligt om noget andet, bl.a. udtalte han Ønsket om, at Tyskerne maatte blive slaaet ned.

Det var ellers min Fridag i Dag. Jeg tilbragte den halvtslumrende i en Stol. I Radioavisen Kl. 19 blev det sagt, at Warszawa nu forsvarer sig paa fjerde Dag. Tyskerne er helt inde paa Livet af den. Der staar Kamp paa Barrikaderne. Stakkels By! Stakkels Polen! Bag Ryggen af dem mobiliserer Rusland. Hvorfor gør det det? Vil man som Hyæner sikre sig en Bid, naar Tyskland har slaaet Polen ned. Er det bare for at tage pænt imod eventuelt indstrømmende Polakker, der ikke vil i tysk Fangenskab. Eller – ja man skal ikke forsværge noget – paatænker Russerne i givet Fald at slaa en Kolbøtte. Vil man eventuelt falde over Tyskerne, hvis disse er bleven tilstrækkelig svækkede, bl.a. af den Revolution i Tyskland, som sikkert er bleven forberedt energisk trods Afslutningen af Ikke-

Angrebspagten mellem Rusland og Tyskland. Verdensrevolutionen er jo bleven svært forsinket af denne Ikke-Angrebspagt. Den har været Salt og Peber i Næsen paa Kommunisterne ude i Europa. Herhjemme har Kommunisterne været nødt til at staa paa Hovedet og snakke bagvendt for at undgaa en Sprængning. De har lidt stort Medlemstab.<sup>25</sup> Men en russisk Kolbøtte vilde bringe det hele paa sin forrige Plads. Proletariatet vilde ikke tage Forargelse af Kolbøtten. Som Machiavelister er Fyrsterne de rene Sinker mod Bolchevik-Førere.

Jeg sidder i min Stol og læser *Barbara*. En Kvinde-Baune paa de øde Øer. Udenfor strømmer Regnen ned. I Møbeludstillingen paa den anden Side Gaden er der slukket. Hvis Folk vil bese Udstillinger maa det ske ved Dagslys. Der er ikke Raad til Elektricitetsspild. Men oppe i Fødekliniken lige overfor er der Lys. Der fødes Verdensborgerne til den 3. Verdenskrig.

## 12. September

**D**agen begyndte med Regnfrakke vejr. Jeg var paa Skolen og hentede Tusse. Sydvesten klædte hende bedaarende. Hun var i godt Humør. Elsa havde i Mellemtiden været ude hos Maleren, som skal tapetsere Tusses Værelse. Det er i Rumæniensgade, hvor vi før har boet. Hun var nede og hilse paa Urtekræmmer Boysen paa Hjørnet. Saa snart han saa hende sagde han: "Vi har ikke Spor Sukker!" Elsa kom til at le, hun sagde: "Jeg kommer slet ikke for at hamstre. Jeg vilde bare hilse paa Dem." Boysen, der er lidt naiv, rødmede over hele Ansigtet. De fik en længere Palaver. Den Gang vi flyttede fra Rumæniensgade, sagde Værten: "Der skal altid staa en Lejlighed til Dem." Det har truffet sig saa pudsigt, at vores gamle Lejlighed med faa Afbrydelser har staaet ledig i de fire Aar, der



er gaaet. Det morede Elsa og Boysen sig over. Det maa forresten ikke have set godt ud for Boysens Vedkommende. Han er nemlig bleven tandløs. Hans Kone, Hønen, som vi kaldte hende, er bleven temmelig affældig i den Tid, der er forløben. Senere kom den unge Maler og besaa Tusses Værelse. Der skal syv Ruller Tapet til. Jeg havde ikke ment mere end fem.

Den store Sensation i Aften var Skud paa en tysk Flyver.<sup>26</sup> I Ritzau kom der en afbrudt Sætning om Begivenheden. Saa kom der nogle Prikker. Derefter Sætningen: Bedes ikke anvendt. Redaktør Hasager ringede til Pressesekretær Eskelund i Udenrigsministeriet.<sup>27</sup> Denne anmodede om, at Begivenheden ikke blev nævnt i Avisen. Efter jeg erfarede, var der sket følgende. Dragør Fortet havde skudt paa en tysk Flyver, der havde været inde paa dansk Territorium. Antagelig et Skræmmeskud. Flyveren var i hvert Fald ikke bleven ramt. Ægte radikalsk. Begivenheden skulde luskes ud af Verden. Udenrigsministeriet havde anmodet om, at det ikke blev nævnt. Vi vil ikke engang være bekendt, at vi vægrer vor Neutralitet. I Holland og Belgien skyder de rask væk paa alle Flyvere, som ikke respekterer Neutraliteten. Og de er deres Skud bekendt. Herregud, man behøvede ikke at lave et større Nummer ud af det. Bare bekende Kulør. Antagelig faar Fortets Kommandant nu en Reprimande. Jammerligt, jammerligt.

Jeg havde et Interview med Politikommissær Gross Petersen. Han er bleven Leder af Politiets Oplysningskontor, som blev startet for nogle Dage siden. Det har faaet en forrygende Succes. Forleden Dag var der i Løbet af 13 Arbejdstimer syv Hundrede Forespørgsler om alt mellem Himmel og Jord. Det blev omtrent en Forespørgsel pr. Minut. Blandt Forespør-

gerne var en Kvinde, som havde en Søn ved den polske Front. Hun var bange for, at han sultede, og vilde gerne sende ham noget Mad. Toldmyndighederne kunde imidlertid ikke tillade en saadan Forsendelse. Der maatte ikke eksporteres uden Statens særlige Tilladelse. Man havde ikke tænkt paa det Tilfælde som det foreliggende. Maaske kunde det senere tillades. Kvinden græd. Der var ogsaa en Mand i Telefonen, som fortalte, at han havde faaet Besked om at han i givet Fald skulde evakueres. Han spurgte, om der ikke kunde sørges for at han fik en Telefon, hans Erhverv krævede det. Der var ikke nogen større Vanskelighed forbunden med at besvare en saadan fordringsfuld Herre. Et Spørgsmaal, som en Kvinde stillede, var ganske umuligt. Hun sagde: "Hvornaar hører Krigen op!" Se det kunde Gross Petersens Afdeling ikke svare paa.

En af Bladets Medarbejdere, der er Landsretssagfører, Heltberg hedder han,<sup>28</sup> havde af Hasager faaet Besked om at skrive en Spørgsmaal og Svar Artikel med Hensyn til de Problemer, som for Tiden beskæftiger Folk, og som Politiets Oplysningsafdeling paa Politigaarden ellers besvarer. Hans Besvarelser om Hamstring gik til dels imod den Linje, som er anlagt af Politiet, og som Domstolene forbereder at følge. Mens Politiet og Domstol vil lægge det fulde Ansvar paa en Mand, som har begaaet Opkøb før Lovens Ikrafttræden og som siden har fortsat, vil Heltberg gerne hævde, at det, der ligger forud for Loven ikke er Hamstring. Man behøver ikke at bruge af det lovlige Lager, men kan ganske roligt fortsætte og købe sit almindelige daglige Forbrug. Jeg var inde hos Hasager og gøre Forestillinger. Det var foranlediget af Politikommissær Bjerring, der var kommen paa Besøg, og som var bange for, at Politiets Cirkler vilde blive

forstyrret. Personligt mener jeg ogsaa, at det er forkert, at skabe Tvivl i Folks Sind. Loven skal ikke fortolkes i mildere Retning men tværtimod i strengere. Man vil forhindre en udbredt Overtrædelse. Hasager tog mine Forestillinger meget unaadigt op. Men til sidst sagde han, at det ikke var Meningen, at Heltberg skulde tage Parti. Da Avisen kom saa jeg, hvad det betød. Han havde foræret Hamstrerne en Undskyldning. Men det er den sædvanlige Historie. De Radikale er en trist Flok af Kapokfigurer. Ingen skarpe klare Afgørelser. Altid Nuancer. Men under Forhold som de foreliggende bør der kun være Tale om sort eller hvidt. Nu havde formentlig Hasager af en af sine rige Forbindelser hørt nogle forsvarende Ord om Hamstring f.Eks. af Benzin inden Lovens Ikrafttræden. Og saa skulde der findes nogle undskyldende Ord, noget Uld, noget Kapok, noget radikalt.

Jeg var med Bjerring paa Stadil og spise.<sup>29</sup> Han har opgivet Spionaffærerne og helliget sig Hamstrerne. Ved ham er der i hvert Fald ingen Nuancer. Til en Hamstrer sagde han forleden Dag under en Afhøring: "De er ganske uegnet til at være paa fri Fod. De skulde indespærres til Krigen var forbi, for De hører til den Slags som ikke kan lade være."

Iøvrigt kritiserede vi Stadils Priser. Hvis Indehaveren, Direktør Clausen havde været til Stede, vilde han have faaet Lak. Han havde været saa hurtig i Vendingen, at han havde sat Prisen for en Frikadelle op med 10 Øre med den Motivering, at Kødpriserne steg, og i Dag var de netop faldet. Han havde været for rask i Vendingen.

Jeg cyklede hjem ved 1 Tiden. Det var nu Tørvejr.

### 13. September

Til Middag mødte Maleren og begyndte at gøre Tusses Værelse i Stand. Som tidligere anført, skal det laves fint, tildels med Møbler henne fra Haven. Elsa anbefalede mig at se paa en Lampe nede hos Isenkræmmeren. Den var forkromet med to Lamper og nogle smukke pliserede Skærme. Som sædvanlig ligger der egoistiske Motiver bag vor Velgerning overfor Tusse. Dels morer Elsa og jeg os med at faa noget lavet i Stand, dels skal Værelset jo indrettes, saa at vi kan opholde os i det, naar det bliver koldt. Det lille Værelse kan nemlig varmes ordentlig op. Faktisk er det en Krigsforanstaltning.

Dagen gik paa sædvanlig Maade. Jeg var hjemme til Middag ved 18 Tiden. Da jeg cyklede af sted igen, var Klokken 19 ½. Det var bælgmørkt. Jeg havde underrettet Næsh Hendriksen om, at jeg vilde blive lidt forsinket.<sup>30</sup> Jeg tog Turen forbi *Politiken* ned til Søerne. Jeg havde allerede vænnet mig til de mørke øde Gader uden Trafik, men Mørket blev nyt og uhyggeligt, da jeg naaede ned til Søerne. Det gyldne spind af Lys, som ellers plejer at vugge paa det, var væk. Kun hver anden Lygte var tændt, og der var langt mellem dem. Fra ingen af Tagene lyste Lysreklamer.

Aaboulevarden danner Grænsen mellem København og Frederiksberg. Der er en Forskel at spore, naar man kommer fra den ene til den anden Side. Paa Frederiksberg-Siden er Cigarautomaterne oplyste, mens de er slukkede paa København-Siden. Der ligger en lille Krig til Grund for dette Forhold. Politidirektør Stamm vil have Automaterne slukket, skønt det kun er Bagateller Strøm der spares, og skønt det dog drejer sig om et fungerende Erhverv. Stamm vil saa vidt muligt at Mørke. Politimester Parker ser ikke saa rigoristisk paa Tingene.<sup>31</sup>



Værket giver indblik i hvordan hele verdenskrigen og besættelsestiden dag for dag blev oplevet af 'En borger i Danmark'. Og Vilhelm Bergstrøm havde fingeren på pulsen. Hans position som journalist og politireporter gav bl.a. direkte forbindelse til dansk politi, retsvæsen og redningskorpserne.

Og saa morer det ham at drille Stamm, der gaar med en Diktator i Maven. Iøvrigt er Stamm ikke særlig konsekvent. Han tillader saaledes f. Eks Damekonfektionsforretninger at brænde Festbelysning til ud paa Aftenen. Jeg saa paa Hjørnet af Farimagsgade og Frederiksborggade en saadan Forretning. Den blændede ligefrem i det kolossale Mørke. Mod et glimtende Paillet-Bagtæppe spadserede Figurer i det nyeste Snit. I den triste Aften stod der ingen udenfor og saa. Lyset brændte til ingen nytte. Jo, det varmede maaske lige en forkommen Sjæl, der tænkte med længsel tilbage paa de sorgløse Tider før Krigen.

Paa Bladet var man optaget af Justitsminister Steinckes latterlige Sorti. Han havde taget sin Afsked, fordi han ikke kunde gennemføre sine Injurieprocesser. Man havde henstillet til ham at holde inde med Skydningen. Men det var skam saa vigtigt for ham at faa rehabiliteret sig.<sup>32</sup> Han kunde slet ikke se det glubende Misforhold mellem hans egen lille Person og Verdenskrigen. Ham kan ingen og intet lave om paa. Han er Verdens Navle.

Forøvrigt har det længe ulmet med Misfornøjelse om Steincke. Det socialdemokratiske Parti har ikke været tjent med ham. Vel kan det maaske pirre Partimedlemmerne at en saa aandfuld Mand er en af deres egne, en Mand, der er i Stand til "at skære hvem som helst ned i en Diskussion," men samtidig føler Menigmand, at han slet ikke hører hjemme i deres Lejr. Han er ikke en af deres. Alt det Jokuspukus, der er ved hans Aandsliv er dem fremmed. De forstaar ham ikke, han kan ikke varme dem.

Utvivlsomt er Afgangens længe bleven forberedt. Det er bl.a. derfor, at Steincke ikke har villet træffe en endelig Afgørelse i den skandaløse Affære, som hedder det politiske Politi, eller Sikkerheds-

politiet. Ligesom Ordenspolitiet forlængst har faaet en Overfaldskommando, som har virket udmærket overfor Gadedemonstrationer med sit disciplinerede Mandskab, saaledes skulde Kriminalpolitiet have et stort Sikkerhedspoliti, et Slags Gestapo. Det skulde virke indadtil mod Nazister og Kommuniste og udadtil mod Spioner. Der blev startet nogle Spionsager, Stemningen blev pisket op. Steincke førte gennem Rigsdagen med Ekspresfart et Lovforslag, der bevilligede Penge og Mandskab.<sup>33</sup> Aldrig havde man set noget saa hurtigt. Saa skete der det, at det gamle politiske Politi, som kun bestod af et lille Mandskab under Ledelse af Kriminalassistent Andreas Hansen, kom i Vinden. Under en kombineret Spion-og Nazistaffære (Spionen var en Tysker, som hed Kaptajn Pflugh-Hartung, og Nazisten var først og fremmest Overretssagfører Pontoppidan)<sup>34</sup> blev der kastet Mistanke mod Kriminalbetjent Yttesen. Han skulde have forsynet Nazisterne med Oplysninger ligesom en Kollega i Fremmedpolitiet.<sup>35</sup> Yttesen blev anholdt men hurtigt løsladt. Han hævdede, at han blot havde "byttet Nyheder" med Nazisterne. Det var gjort i Tjenstens Interesse. Hans Chef Andreas Hansen, havde været vidende derom. Og nu blev der ogsaa rejst Sag mod Andreas Hansen, som aldrig har været nogen populær Mand, men kun frygtet paa Grund af sin Hensynsløshed og skarpe Tunge.<sup>36</sup>

Meningen var, at den gamle politiske Afdeling ganske stille skulde visne. Rigspolitichef Thune Jacobsen havde ladet sin haandgange Mand Politiinspektør Dahl udarbejde en Plan, som imidlertid var meget taabelig.<sup>37</sup> Der skulde saaledes politiske Agenter ud i alle Landsdele og sidde fast der. Disse stakkels Opdagere vilde være hjemfaldne til at dø Døden som kroniske

Alkoholister, fordi de ganske simpelt ikke vilde faa andet at bestille end at gaa paa Kro. Det hele var taabeligt og uovervejet. Samtidig blev den nye Afdeling lagt for Had af Københavns Opdagelsespoliti. Man saboterede Stillingerne i den nye Sikkerhedsafdeling. Ingen, der betød noget, turde gaa derover, og de smaa Mænd holdt sig derfor ogsaa tilbage.<sup>38</sup>

Saa begik Thune Jacobsen den Fejl at udnævne Politiadvokat Strøbech til Politiinspektør for Sikkerhedsafdelingen.<sup>39</sup> Det er en meget pertentlig Herre uden andre Forudsætninger for Jobbet end det, at han som Politiadvokat havde haft nogle Spionaffærer til Behandling. Det praktiske Arbejde i Marken anede han intet om. Der blev truffet den midlertidige Ordning, at Strøbech skulde have nogle Mand og passe Provinsen, mens den københavnske Sikkerhedsafdeling under politikommissær Andst skulde have nogle ekstra Mand og fungere videre her i København.<sup>40</sup> Begge Afdelinger var lige angst for at bestille noget og derved rode sig ind i noget. Saa man lader Spionsagen passe sig selv. Og under alt det er den gamle Chef for Sikkerhedspolitiet Andreas Hansen stadig ”paa Ferie,” mens Yttesen gaar paa halv Gage. Hele Spørgsmaalet er bleven i den Grad forplumret, at Steincke slet ikke har kunnet faa noget ud af det. Vi har ikke Brug for noget Gestapo herhjemme. Hele Historien er Svindel fra Ende til anden. Den nye Justitsminister skal vel redde disse Kastanjer ud af Ilden.<sup>41</sup>

Jeg har skrevet saa fyldigt om dette Emne, fordi det hører med til vore hjemlige Krigsforberedelser. Og denne Forberedelse har været lige saa forvirret som alle de andre. Iøvrigt skrev jeg en Artikel om, at der var fundet 1100 Liter Benzin i et Skur ved en Fabrik i Hellerup. Omstændig-

hederne var saa brandfarlige som muligt. Benzinen blev taget med af Brandvæsenet. Desuden omhandlede Artiklen Politiets Arbejde i Nordre Birk med at kontrollere de Bilister, der havde faaet Lov til at køre. Der blev i Gaar fundet 10, som var ude paa Fornøjelsestur, skønt de kun maa køre Nyttekørsel, og af disse 10 var de 5 Læger.

Aftenens Sensation var, at Tyskerne havde meddelt, at de betragtede hele Danmarks Eksport til England som Kontrabande.<sup>42</sup> Det giver ikke Haab om nogenlunde Tider, tvært imod. Af dette Forhold vil komme meget ondt.

Med disse Linjer vil jeg slutte, Klokkeren er nu 2 Nat. Jeg skal hjem paa Cykel.

#### 14. September

Jeg stod sent op, men Elsa var middagsmæssigt set, endnu senere paa den. Det blev derfor mig, der maatte hente Tusse ved Skolen. Som sædvanlig maatte jeg give hende en lille Ridetur paa Cyklen. Jeg købte Middagsaviserne hos den gamle snaksomme Kone i Skuret ved Jernbaneoverskæringen paa Amagerbrogade. Avis-salget er ved at gaa ned mod det normale igen. ”Tingene skrider jo planmæssigt frem.” Der skal noget særligt til at pirre Nysgerrigheden. Aviskonen vilde gerne konversere mig om Dagens Emner. Jeg skyndte mig derfor afsted med en høflig Hilsen.

Telegrammer fra Tyskland fortæller, at Warszawa nu er omringet. Man slaas i Forstæderne, Bomberne falder. I Dag overgav Gdynja sig men der er stadig afskaarne Tropper tilbage i det nordlige. Fra polsk Side haaber man nu paa Efteraarets Pløre, som vil forhindre de tyske Tanks i at virke paa samme præcise Maade som før. Jeg skrev i Gaar, at Tyskerne havde besluttet at al Eksport til England var ubetinget Kontra-

bande. Det kom til at staa i 7000 Eksemplarer af *Politiken*. Saa blev Maskinerne standset. Det var en Fejl. Der var Tale om betinget Kontrabande. I Realiteten er der maaske ikke nogen større Forskel, men det lyder jo betydeligt værre. Den forkerte Oplysning skyldtes en Fejlhøring af unge Steinthal.<sup>43</sup> Diktafonvalsen havde det rigtigt nok. Der har været til ham i en god Mening i Dag.

Af hjemlige Krigsfænomener herhjemme noterede et af Middagsbladene, at Krigen havde skabt Krise for Danseskolerne, som kun havde faaet 50 % Tilslutning. Folk mener ikke just, det er Tid til at danse i. Rimeligvis bliver adskillige Danseskoler Krigens Offer. Jeg ved fra Frk. Andersens Danseskole, hvor Tusse gaar, at det er slemt. Hun er ikke glad, Frk. Andersen.

Desuden skrives der om vore Museer. Man sikrer sig. De største Numre forsvinder ganske stille fra Salene ned i sikre Kældre. Saaledes har man anbragt Thorvaldsens plastiske Skitser samt hans Tegninger under Gulvet. Kældervinduerne ud til Gaden er dækket med høje Stabler Sandsække. Man forbereder sig paa at skubbe store Kunstværker hen i et Hjørne og der dække dem med Sandsække. Hver sørger for sit. Husmødrene for Kaffen, Museumsmanden for sine Skatte. Ogsaa paa Kunstmuseet har man ganske stille ladet en Mængde Malerier forsvinde og erstattet dem med Ting fra Magasinet, som er mindre uerstattelige. Blandt de forsvundne Kunstværker er Billeder af Tizian, Tinteretto, Rembrandt og Frantz Hals. I Nationalmuseet har man beskyttet Ovenlyssalen med Jernplader. Rosenborg vil ikke oplyse, hvad man har gjort for at sikre Kronjuvelerne, men det er meget vidtrækkende Foranstaltninger. Og saadan over hele Linjen. Indenrigsministeren

sagde i Gaar, at det hele ikke betød noget. Det forstaar Folk saa udmærket.

I Løbet af Aftenen ringede jeg sammen med Elsa. "Her er rigtigt uhyggeligt herhjemme. Militæret ligger og slynger rundt med Lyskastere, og Flyvemaskinerne brummer ustandseligt forbi. Folk staar nede paa Gaden og kigger i Vejret. For et Øjeblik siden havde en Lyskaster fat i en Flyvemaskine." Da hun oplyste, at der var rødt Lys paa Flyvemaskinen, kunde jeg berolige hende med, at der kun var Tale om danske militære Flyveøvelser.

Oppe paa Bladet var der anbragt Mørkelægningspærer – paa Toilettet. Der laa en underlig mystisk sakramental Belysning over Stedet. Det blev foreslaaet at kalde det et Kapel til Brug for Fallos-Kulten.

Inden jeg i Nat gik kiggede jeg som sædvanlig den friske Avis igennem. Russerne rører paa sig. De taler om, at Polakkerne krænker deres Grænser ved at overflyve dem, og endvidere taler de om, at Polen har en splittet Befolkning. Inden for Grænserne findes bl.a. Hviderussere, og de har altid været Genstand for en brutal Behandling fra Polakkernes Side. Tyskland gaar ud fra, at Russerne snart vil marchere, og at de vil sikre sig deres Luns af Polen. I et Telegram fra Moskva gøres opmærksom paa, at Ruslands Ikke-Angrebspagt med Polen udløber i Dag. Hvad vil Rusland? Det er det brændende Spørgsmaal i Øjeblikket.

Man kan tilføje: Hvad vil Italien? Et førende Blad i Rom anerkender den franske Krigsførelse. "Operationerne er ført bemærkelsesværdigt dybt ind." Det har ellers ikke været Italiens Skik at yde Anerkendelser til den Side.

I Polen og navnlig paa Vestfronten regner det. Her har vi kun faaet nogle Stænk i Dag. Det var Tørvejr, da jeg kørte Hjem.

15. September

Det var Penge dag i Dag, saa jeg havde travlt. Maleren, som havde tapetseret Tusses Værelse, fik Penge, Elektrikeren, som satte en smuk lille Lysekroner op, fik Penge, og Elsa og jeg var inde i Magasin du Nord og købe et godt lille Tæppe. Der var gaaet Sport i os. Vi havde helt glemt Krigen, og de uhyggelige Muligheder den kan byde paa i Retning af Bomber á la Esbjerg. Men saadan tænker jeg mig, at det er for de flestes Vedkommende.

Der var ikke noget at bestille oppe paa Bladet. Og lave smaa spøgefulde Historier er Tiden ikke til, Pladsen heller ikke, de vilde uværgeligt gaa i Papirkurven. Elsa var sammen med Tusse ude hos sine Forældre. Hun havde købt Gardiner til bemeldte Værelse, og skulde have sin Fader til at sy dem. Hun kom derfor ikke hjem til Middag hvorfor jeg cyklede mig en Tur i det dejlige Solskinsvej. Ned langs Søen. Da jeg har en Fornemmelse af at være bleven lidt Tykkere, bestemte jeg, at min Middag skulde bestaa af tre Æbler og ikke mere. Senere kom der dog et Par Pølser til fra Pølsevognen.

Mit Værelse er beliggende lige over Beværtningen "Stafetten," en rigtig Snask med Musik og Bægerklang. Jeg sad og drev og hørte dem synge dernede:

"Hvor er min Kone?  
hun er løbet med min Ven.  
Jeg gir en Krone,  
hvis jeg faar hende igen."

Moralister vilde vel nok sige, at hele Tidens Fordærv var udtrykt i disse Linjer. Ellers sad jeg og tyggede Drøv paa Aviserne. Benzinerne er forhøjet med 3 Øre pr. Liter. Man ved ikke, hvornaar der kommer nye Benzinerbeholdninger. Der er nok købt Benzin i

Udlandet, men Spørgsmaalet er, om Skibene naar hertil. En anden Artikel fortalte, at man i Dag var begyndt at tælle Varelagrene. Myndighederne skal vide hvor mange Kolonialvarer og industrielle Raavarer, der haves paa Lager. Naar Skemaerne er indsendt, skal Valutacentralen bearbejde Materialet. Endvidere læste jeg en saare opbyggelig Artikel om Kirurgers Foredrag paa Byens Hospitaler for Læger og Sygeplejersker. Behandlingen af alle Slags Kvæstelser samt Gasforgiftning blev gennemgaaet. Ved et stort Slag eller en Belejring var Dødelighedsprocenten 20 o.s.v. Det er virkelig en farlig Historie at gaa i Krig. Man har store Muligheder for at trække "Gevinst." I denne Forbindelse kan jeg nævne et smukt men trist Billede paa vistnok *Ekstrabladets* Bagside. Man ser en Dødsensfortvivlet Moder tage Afsked med sin Søn, en tysk Soldat. Hun læner sit Hovede til hans Skulder, Munden er smerteligt fortrukken. Sønnen er en ganske ung frisk Mand med Staalhjem paa Hovedet. Hun har født ham til Verden, og knyttet sine Forhaabninger til ham, og nu skal han maaske dø eller slaas til Krøbling. Man behøver ikke at være særlig sentimentalt anlagt for at føle sig greben af dette Billede. Man tænker ikke paa, at en Moder under alle Omstændigheder har født sit Barn til Verden til at lide Dødens Gru. Betyder det saa meget om det bliver lidt før eller lidt senere. Der er en Evighed før hvert Liv og en Evighed efter hvert. Alt skal forsvinde sporløst. Præsten siger: Kød er Hø. Feltherren regner ikke med Enere, men med Regimenter. Statsmanden tænker paa Folkets Trivsel. Hitler vilde gøre sit Folk stort. Formentlig har han ogsaa dyrket sin egen Forfængelighed. Og det hele forsvinder i Tidens Sluse, Mennesker, Folk hele Verden. Tilsyneladende forgæves alt sammen.

Saadan filosoferer jeg og andre efter fattig Evne.

Blædel havde forresten en Spidsartikel i *Berlingske Tidende*, som var bemærkelsesværdig.<sup>44</sup> Den handlede om Tysklands og Ruslands Forhold. Følgende Afsnit citerer jeg: "Molotov siger gentagende Gange i sin Tale, at ved den tysk-russiske Traktat har "Europas to stærkeste Magter" opgivet Fjendskabet mod hinanden. En ganske tilsvarende Begivenhed fandt Sted for 132 Aar siden, da Napoleon og Czar Alexander sluttede Forlig i Tilsit. Det var Datidens to stærkeste europæiske Magter,

der mødtes. Men man ved, at denne Fred var kortvarig. Det historiske Spørgsmaal nu er, om v. Ribbentrops Besøg i Moskva bliver et Tilsit eller noget langt dybere."<sup>45</sup> Jeg tilføjer for egen Regning, hvad jeg før har sagt: Hvad er det egentlig Rusland forbereder?

Næsh Hendriksen tog den lange Vagt. Jeg cyklede hjem i Stjerneskin. En Stjerne var særlig klar. Desværre er mine astronomiske Kundskaber saa godt som ingenting. Men det skulde vel ikke være Mars? Den onde Stjerne, Krigens og Ulykkernes Stjerne?



*Dagbøgerne blev løbende indbundet hos en bogbinder og forsynet med Vilhelm Bergstrøms Exlibris. (Det Kongelige Bibliotek).*



## Noter

<sup>1</sup> 2. september blev der fremsat to lovforslag om det civile luftværn.

<sup>2</sup> "Medhjælper Nielsen" var journalist Bernhard Nielsen, der fra 1936 havde været ansat på *Politikens* kriminalredaktion, først løst, fra 1938 som fast medarbejder. Han var medarbejder på Bergstrøms bog *Istedgade overgiver sig aldrig*, 1946.

<sup>3</sup> Først og fremmest blev vedtaget en bemyndigelseslov, der skulle sikre landets forsyning med vigtige varer.

<sup>4</sup> Der blev 3. september udstedt forbud mod hamstring, vareåger og kædehandel.

<sup>5</sup> Journalist Rauer Bergstrøm; gift 2.9.1939 med Astrid Margrethe Christoffersen.

<sup>6</sup> Marineministeriet meddelte 3. september, at regeringen for at lette kontrollen med besejlingen af København havde givet ordre til udlægning af miner i adgangen til Kongedybet, Hollænderdybet og Drogden. Fra tysk side blev det meddelt, at der var lagt miner ud i internationalt søterritorium syd for Storebælt og syd for Sundet.

<sup>7</sup> Den 3. september sænkede en tysk ubåd det britiske passagerskib "Athenia", der var på vej fra Liverpool til Canada. Over 100 passagerer omkom.

<sup>8</sup> Det var den tyske sænkning af det britiske passagerskib "Lusitania", hvorved mange amerikanere omkom, der i april 1917 gav stødet til, at USA erklærede Tyskland krig.

<sup>9</sup> Journalist Henrik V. Ringsted.

<sup>10</sup> Den 4. september kl. 17.45 nedkastede en udenlandsk bombemaskine fire bomber over det vestlige Esbjerg, hvorved en boligblok blev ødelagt, en kvinde dræbt og 7 såret. Maskinen viste sig senere at være engelsk.

Se 6. september.

<sup>11</sup> Journalist Sten Gudme.

<sup>12</sup> C.C.J. Førslev.

<sup>13</sup> Forbudet mod privat motorkørsel trådte i kraft 5. september og omfattede ca. 75.000 køretøjer.

<sup>14</sup> Husum, stereotopør ved *Politiken*.

<sup>15</sup> Med Korridoren menes den polske korridor, der sikrede Polen adgang til Østersøen.

<sup>16</sup> Journalist Verner Forchhammer.

<sup>17</sup> November 1938 optrævede politiet en tysk spionring i Danmark, hvis hovedmand var redaktør N. Pflugh-Hartung.

<sup>18</sup> Civilingeniør Thoralf Kyrre, søn af skoleinspektør H.P. Kyrre, var sammen med kriminalbetjent Max Pelving og landsretssagfører Eiler Pontoppidan hovedmænd i aflytningen af den sovjetiske handelsdelegation og Emigranthjemmet i København.

<sup>19</sup> Der var ikke tale om begyndelsen til nogen offensiv fra fransk side.

<sup>20</sup> Rauer Bergstrøm, kaldet Tips, var ansat som politireporter på *Berlingske Tidende* fra 21. juni 1939.

<sup>21</sup> Den græske damper "Kosti" blev minesprængt den 4. september i det tyske minefelt i Sundet.

<sup>22</sup> Warszawa overgav sig 28. september.

<sup>23</sup> Regeringen gav 9. september ordre til oprettelse af en luftbevogtning af de sydvestjyske egne, der var særlig udsatte for overflyvning af fremmede fly.

<sup>24</sup> Der blev malet Dannebrog på talrige bygnin-

ger og tage for at markere dansk område.

- <sup>25</sup> Den tysk-sovjetiske ikkeangrebspagt og især den finsk-sovjetiske vinterkrig, drænedes DKP for medlemmer.
- <sup>26</sup> Den 13. september affyrede en dansk torpedobåd varselsskud mod en tysk militærflyver, der fløj over dansk farvand. Flyvemaskinen vendte om.
- <sup>27</sup> Niels Hasager, redaktør af *Politiken*, Karl Eskelund, chef for Udenrigsministeriets Pressebureau.
- <sup>28</sup> Svend Heltberg, jurist, ansat ved *Politiken*.
- <sup>29</sup> Politikommissær C.M.J. Bjerring.
- <sup>30</sup> Carl Næsh Hendriksen, journalist ved *Politiken*.
- <sup>31</sup> J.G.A.P. Parker, politimester på Frederiksberg.
- <sup>32</sup> Justitsminister K.K. Steincke valgte 13. september at træde tilbage, og han anførte, at han under hensyn til de alvorlige forhold har måttet opgive at gennemføre de sager vedr. politiske æresfornærmelser, han havde anlagt. Straffen blev ved flere domme ansat så lavt, at offentligheden snarere måtte betragte dommene som en sejr for sigtede end som en oprejsning til ministeren.
- <sup>33</sup> Ved lov fik K.K. Steincke i marts 1939 gennemført et lovforslag om udvidelse af politistyrken.
- <sup>34</sup> Se 6. september. Der er tale om to forskellige sager, Plugh-Hartung-sagen og Pontoppidan-Pelving-sagen.
- <sup>35</sup> Denne kollega var Max Pelving. Se 6. september.
- <sup>36</sup> Kaj Yttesen blev sommeren 1939 overført til ordenspolitiet, mens Andreas Hansen med udgangen af marts 1940 blev meldt afsked med fuld pension. Om sagens detaljer, se Henrik Stevnsborg: *Politiet 1938-47*, 1992, s. 108-111.
- <sup>37</sup> Om Arthur Dahls plan henvises til Stevnsborg 1992, s. 113-115.
- <sup>38</sup> Der indkom i begyndelsen ingen ansøgere til de ledige stillinger som kriminalassistenter i sikkerhedspolitiet (Jf. Stevnsborg 1992, s. 118).
- <sup>39</sup> Emil Gustav Strøbech blev maj 1939 chef for det nyoprettede Rigspolitichefens sikkerhedspoliti. Bergstrøms fremstilling vidner om et indgående kendskab til forholdene hos politiet, om end ensidigt bedømt ud fra kriminalpolitiets synsvinkel. Om Strøbechs holdninger og kvalifikationer, se Stevnsborg 1992, s. 118-125.
- <sup>40</sup> Hans Peter Andst blev som politikommissær leder af afdeling D fra 1. august 1939 på et tidspunkt, hvor afdelingens fremtidige placering endnu ikke var afgjort.
- <sup>41</sup> Det blev den nye justitsminister Svend Unmack Larsens opgave at rydde op efter K.K. Steincke.
- <sup>42</sup> Se 14. september.
- <sup>43</sup> Journalist Louis Steinthal. Det blev fra tysk side hævdet, at den engelske regering stillede visse krav til neutrale lande om ophør med handelen med Tyskland. Fra engelsk side blev det meddelt, at der ikke ville blive gjort forsøg på at hindre de neutrale lande i at gennemføre den normale indførsel af levnedsmidler, materiel og varer til eget forbrug.
- <sup>44</sup> Journalist Nic. Blædel.
- <sup>45</sup> Den tyske udenrigsminister Joachim von Ribbentrop var på sit andet besøg i Moskva 27.-28. september, hvor augustaftalen om deling af Polen på væsentlige punkter blev ændret.